MATIJI MURKU (1861—1952) V SPOMIN

Ivan Grafenauer

Po dolgem, z delom in uspehi bogatem življenju se je MATIJA MURKO, nestor naših slavistov in etnografov, v ponedeljek, dne 11. februarja 1952, v Pragi poslovil od sveta, prvi dan svojega 92. življenjskega leta. Rodil se je na Drstelji pri Sv. Urbanu (zdaj je to Drsteljski vrh pri Destrniku) v Slovenskih goricah blizu Ptuja, dne 10. februarja[1] 1861 — sam dostavlja v Spominih (1951, str. 9), da je bila to pustna nedelja (leta 1952 je bila ta dan spet nedelja, prva predpostna). Oče Martin mu je bil mali kmet, »želar« (po Štrekljuu avstr.-nem. *söllner* »hišar«, »bajtar«) na posestvu svoje žene Lize Krambergerjeve, na katero se je bil priženil kot mlajši sin trdnega kmeta, obče spoštovan mož, dolgoletni župan domače občine. Nadaljnji poglavitni podatki iz Murkovega življenja so po zaznamku v njegovih Spominih (263) le-ti: »... obiskoval ljudsko šolo pri Sv. Urbanu 1868—71 (tri razrede) in na Ptuju 1871—72 (4. razred); obiskoval nižjo klasično gimnazijo v Ptuju (1872—76), višjo v Mariboru (1876—80); študiral — germanistiko in slavistiko — na univerzi na Dunaju 1880—85; promoviran za doktorja germanistike prav tam 8. februarja 1886, doktorat obnovljen na isti univerzi po 50 letih 8. februarja 1936; habilitiran za privatnega docenta za slovansko filologijo na filozofski fakulteti univerze na Dunaju 22. januarja 1897; imenovan za rednega profesorja za slovansko filologijo na univerzi v Gradcu 11. aprila 1902; imenovan za rednega profesorja za slovansko filologijo na filozofski fakulteti univerze v Lipskem 22. februarja 1917; imenovan za rednega profesorja za jugoslovanske jezike in slovstva na filozofski fakulteti Karlove univerze v Pragi 22. julija 1920 (do upokojitve 15. februarja 1931 — opravljal pa je predavanja in seminarske vaje še do konca zimskega semestra 1932/33 — n. d., 244); izvoljen za predsednika Slovanskega inštituta v Pragi 31. maja 1932 (do 1. oktobra 1941).« Dne 11. februarja 1952 je zaključila to življenje smrt v Pragi.

Ni naša naloga, da bi tu ocenjevali celotno Murkovo delo, njegov veliki delež pri napredku vseh panog slavistike, zlasti primerjalne slovstvene zgodovine, v prvi vrsti jugoslovanske in slovenske, njegovo za-

[1] Popraviti je treba (prepisno ali tiskarsko) pomoto »12/2 1861« v Stanojevićevi NE SHS (izd. v lat.), II, 1063 (I. Grafenauer — v ohranjenem slov. izvirniku stoji pravilno 10/2); od tam je napaka prešla žal tudi v Letopis SAZU I, 172 in IV, 85.

služenje za organizacijo slavističnega znanstvenega dela na univerzah v Gradcu, v Lipskem, najbolj pa v Pragi, ki je postala z njegovim trudom po prvi svetovni vojski novo središče slavistične znanosti. To zasluženje je priznala Murku s svojim članstvom vrsta znanstvenih akademij, ustanov in društev, mimo vseh pomembnih slovanskih tudi več nemških in eno angleško; Karlova univerza v Pragi in ljubljanska univerza sta mu podelili častni doktorat (gl. Spomini, 263—264); ocenili so to delo številni avtorji, med katerimi je poleg R. Nahtigala (LZ 1921, 416 ss., 477 ss.) omeniti predvsem J. Páta, Prof. Dr. M. Murko. K sedmdesátinám slovinského slavisty, spolutvůrce české slavistiky po svet. válce, Praga (1931), in Joža Glonarja, SBL II (1933), 162—173, z literaturo. Bistveno važni so kajpak tudi Murkovi »Spomini« (češko Paměti 1949, slov. 1951) z bibliografijo njegovih spisov, ki sega do leta 1949 (str. 263—293). Zdaj je treba dodati mimo slovenskih Spominov še Murkovo življenjsko delo »Tragom srpsko-hrvatske narodne epike«. »Putovanja u godinama 1930—1932«, I—II. Pręveli sa českog Jelka Arneri i dr. Ljudevit Jonke. Djela JAZU, Zagreb, knj. 41—42 (1931). V knj. II, 903—906 je natisnjena tudi »Bibliografija djela M. Murka, posvećenih srpsko-hrvatskoj i slovenačkoj narodnoj epici«.

Omejiti se moramo, kakor je to storil že Fr. Kotnik v Narodopisju Slovencev I (1944), 35—37, na Murkovo delo za etnografsko znanost, srbskohrvatsko in slovensko. V »Pregledu slovenskega narodopisja« (n. d. I, 21—32) je označil Kotnik pomen tega Murkovega dela v okviru zgodovine slovenske etnografije že z nadpisom odstavka »Matija Murko in prelom z romantično strujo«; v širšem okviru mednarodne etnografije je označil Murkov pomen Joža Glonar takole (SBL II, 173): »Z vsem svojim delom na polju južnoslovanske etnografije je postal vodilni znanstvenik na tem polju; njegovi izsledki in preizkušene metode so že davno prevzete kot temelj za enaka dela v mednarodnem znanstvenem svetu.« Izčrpno bibliografijo Murkovih etnografskih spisov pa je za »Slov. etnografa« III—IV, 406—411, sestavil M. Matičetov[2] po rokopisu bibliografije, natisnjene zdaj v Spominih.

[2] Dodati je tej bibliografiji poleg šele 1932 izdanega (že 1931 natisnjenega dela »*Tragom*...« (gl. spr.) in Murkovih spisov o srednjeveških ljudskih knjigah o Sedmih modrih in ruskem Appolloniju iz Tira (gl. Spomini, 266—67, 267—68) še sledeče v »Bibliografiji djela Matije Murka, posvećenih srpsko-hrvatskoj i slovenačkoj narodnoj epici« (»*Tragom*...« II, 903—08) navedene spise — pristavljeno je tudi ustrezno mesto iz »*Spominov*« —:

K str. 408 (v SE III—IV) za »*Die skr. Volkspoesie in d. dt. Lit.*« (T. II, 903, Sp. 277): *Geschichte der älteren südsl. Literaturen*, Lpz. (1908) — v »Bibl.« v »*Tragom*...« je postavljena, ker se v njej govori tudi o shrv. narodni poeziji.

K str. 409 za »*Gusle i tamburica*...« (T. II, 906, Sp. 283): *Jihoslovanská národní epika*. Lidové přednášky českých vysokých škol pražských, stud. r. 1924—25, Období I, Řada LXXIV, 2—3.

K str. 410 za »*Geschichte der Heugabel*« (T. II, 906, Sp. 288): »*Im slavischen Süden*« in »*Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft des patriarchalischen Jugoslaviens*, Beilage z. Prager Presse Nr. 42, 19. Okt. 1930, in Nr. 45, 6. Nov. 1930.

K str. 410 za »*Zpěvačky*...« (T. II, 907, Sp. 291): *Nekoliko zadaća u proučavanju narodne epike*. Prilozi prouč. nar. poezije. Beograd 1934, 2—5; — *Srbsko-*

S srbsko-hrvatskimi narodnimi pesmimi, ki je njihovo proučevanje postalo Murku življenjsko delo, to je s pesmimi Vuka Karadžića, ga je seznanil profesor slovenščine Jos. Žitek že v II. razredu ptujske gimnazije; v dunajskih letih se je kot Miklošičev sodelavec prvič znanstveno srečal tudi s problemom »*Žalosne pjesance plemenite Asan Aginice*«, ko je namreč Miklošiču zbiral in prepisoval vire za razpravo, s katero je ta položil temelj znanstvenemu raziskovanju slavne pesmi o Asanaginici;[3] priobčil je v njej z vsemi dopolnili pred kratkim iz Dalmacije mu poslani splitski izvirnik prve Fortisove objave z italijanskim prevodom, po katerih je mladi Goethe pesem prevedel, da je zaslovela po vsem svetu; tudi problem te pesmi je Murka zaposloval vse življenje in je šele kot petinsedemdesetletnik izrekel o njej svojo končno besedo.[4] Tudi za materialno plat etnografskega študija je dobil Murko pobude že od Miklošiča. K svoji promociji »sub auspiciis imperatoris« (8. februarja 1886) si je kot njegov učenec izbral za predavanje »Die Bedeutung der Fremdwörter«, ki je po Murkovih besedah v Spominih (50) kljub poljudni obliki dokaz, da se ni uvrstil po letih le po naključju med sourednike časopisa »Wörter und Sachen«. Za študijskega bivanja na Ruskem (od jeseni 1887 do pomladi 1889) ga je slavni A. N. Veselovskij napotil tudi še k študiju staroruske ljudske literature; sad je bila vrsta razprav o rusko-bolgarsko-srbskih besedilih »Zgodbe o sedmih modrih«[5] in o ruskem prevodu romana o »Apoloniju iz Tira«.[6]

---

chrvatská balada o ženě Asan Agy (Asanaginica) během 150 let. Międzinarodowy zjazd sławistów. Księga referatów. Sekcija 2. Historja literatury, Warszawa 1934, 114—118.

K str. 410 za »*Asanaginica sa Šipana*« (T. II, 907, Sp. 292): *Zpráva o vědecké cestě po Jugoslavii roku 1932.* Ročenka Slovanského ústavu V—VII (1935), 148.

K str. 411 za »*Zgodovinski podatki...*« (T. II, 907, Sp. 292): *Glagol knaditi.* Prilog leksikografiji i proučavanju narodne pesme. Belićev zbornik, Beograd (1937), 225—229.

[3] Franz Miklosich, Über Goethes »Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga«. Sitzungsberichte (SB) d. phil.-hist. Kl. d. K. Akad. d. Wiss. Wien (1883) in posebej.

[4] Prvič se je pobavil Murko s to pesmijo v članku »*Goethe und die serbische Volkspoesie*«, Die Zeit, Nr. 256, 1899, 134—137; globlje je zaoral v razpravi »*Die serbokroatische Volkspoesie in der deutschen Literatur*«, ki je hkrati ocena disertacijama Milana Ćurčina in Kamile Lucerna (AfslPh. XXVIII, 1906); končna razprava je »*Das Original von Goethes ‚Klaggesang...' (Asanaginica) in der Literatur und im Volksmunde durch 150 Jahre*«, Germanoslavica III—IV (1935—36) in posebej (1937).

[5] M. Murko, *Beiträge zur Textgeschichte der Historia septem sapientium,* Zeitschr. für vergl. Literaturgesch. N. F. IV (1890); isti naslov, SB Wien 1890, Nr. XXVII; *Die Geschichte von den sieben Weisen bei den Slaven,* SB Wien, Bd. CXXII, X, 1—138 (1890); *Bugarski i srpski prijevod knjige O sedam mudraca,* Rad JAZU, C Zagreb (1890), sep. 1—41.

[6] Polívka J., Der Roman von Appollonius, König von Tyrus, in der böhmischen, polnischen und russischen Literatur; Murkova ocena v AfsPh. XIII (1891), 308—11; — M. Murko, Die russische Übersetzung des Appollonius von Tyrus und der Gesta Romanorum, AfsPh. XIV (1892), 198—214.

Nekako obrobno delo mu je bil v tej dobi potopis »*V provinciji na Ruskem*« (LZ 1889) z marsikatero etnografsko drobtino, nekaj ocen etnografskih spisov, kakšen etnografski drobec (LZ, AfsPh. i. dr. od 1889 dalje). Leta 1895 pa se je Murko odločno obrnil k etnografskemu delu kot drugi svoji poglavitni znanstveni stroki. Povzročila je to velika narodopisna razstava češkoslovanska v Pragi (od 15. maja do 23. oktobra 1895), ki ji je Murko posvetil več poročil in ocen. Vprav epohalno je bilo njegovo poročilo v LMS 1895, 75—137, prava razprava v petih poglavjih,[7] ki po Kotnikovih besedah (n. d., 35) »ne podaja samo opis razstave same«, ampak »je obenem uvod v narodopisje«. »V tem spisu je,« pravi Glonar (n. d., 172), »prav nazorno pokazal, kako so na tej razstavi tradicionalne romantične ideje in moderne folkloristične, oprte na naravoznanske in kulturnohistorične metode, dobile živo obliko, ki je pomembna za narodno kulturo in politiko.« Na koncu razprave pa je Murko v ‚*Naukih za Slovence*' »razvil podroben načrt, kako se naj pri nas organizira etnografski študij«, deleč pri tem naloge vsem že obstoječim ustanovam, zlasti Slov. Matici in Deželnemu muzeju v Ljubljani, in kako naj se »ustvarita (za ta študij) potrebna knjižnica in muzej« (Glonar, n. m.). »Murkov spis pomeni prelom v zgodovini slovenskega narodopisja. Kot realist je zavrgel romantično teorijo... in stopil na realna tla, po katerih naj bi v bodoče hodilo — kot moderna veda — tudi slovensko narodopisje« (Kotnik, n. d., 35 s.).

Prvi sad tega načrtnega Murkovega zanimanja je bila bibliografija slovenske etnografije za leto 1894 in za leto 1895, priobčena v novoustanovljeni »Zeitschrift für österreichische Volkskunde« (I, 1895, 369 do 373, III, 1897, 27—32, 94—96), dalje članek o Slovencih v Ottovem Slovníku náučnem XIII, Praga (1898), katerega I. poglavje obsega »*Národopis*«. Snovanje in spisovanje na široko zasnovanega primerjalnega literarnohistoričnega dela »*Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der slavischen Romantik*« — del I. *Die böhmische Romantik* (habilitacijski spis) je izšel 1897, drugega o jugoslavanski romantiki ni dovršil, dasi ga je pripravljal in iz njega predaval na Dunaju in v Gradcu — je obrnilo Murkovo pozornost tudi na prve češkoslovaške, ilirske, slovenske nabiratelje narodnih pesmi ter jim je posvetil več posebnih spisov, najprej Kollárju (med dr. LMS 1894, 1897), nato tudi V. Karadžiću (več spisov), istemu v zvezi z njegovim učiteljem Kopitarjem (Fremdenblatt 1897, LZ 1908), Vrazu (Vienac 1896 in še večkrat); spomnil se je tudi slovenskih etnografov Iv. Navratila (LZ 1896), K. Štreklja (Veda 1912). Večkrat se je dotaknil tudi Goethejevega in Grimmovega razmerja do srbskohrvatske narodne pesmi (Die Zeit 1899, Euphorin 1904); nekak zaključni spis o tem in o srbskohrvatski narodni pesmi iz dobe, ko je še ni raziskoval med ljudstvom,

[7] M. Murko, Narodopisna razstava češkoslovanska, LMS 1895: I. Zgodovina razstave (75—86), II. Razstavišče. Narodopisni oddelki (86—95), III. Kulturnozgodovinski oddelki (95—122), IV. Uspeh in nasledki narodopisne razstave (123 do 132), V. Nauki za Slovence (132—137).

je razprava »*Die serbokroatische Volkspoesie in der deutschen Literatur*« (AfsPh. 1906), hkrati ocena disertacij Milana Ćurčina in Kamile Lucerna.

Medtem se je Murkovo delo za etnografijo metodično poglobilo. V Gradcu (1902—1917) se mu je pričelo plodno sodelovanje s primerjalnim jezikoslovcem Meringerjem, in to prav ob problemu jugoslovanske snovne ljudske kulture. Meringer naj bi bil po želji vladnih krogov na osnovi bosenskih stanovališč ugotovil posebno bosensko narodnost, ki naj bi bila potekla še od starih Ilircev, Meringer pa je v knjigi »*Die Stellung des bosnischen Hauses und Etymologien zum Hausrat*« (1901) pokazal, da so hiše v gozdnati Bosni po sestavu nadaljevanje alpske hiše (prek slovenskega in hrvatskega ozemlja). Murko je to knjigo pohvalil (Wiener Abendpost 17. maja 1902) in se nato še sam lotil raziskovanja celotnega problema jugoslovanske hiše (*Zur Gesch. d. volkstümlichen Hauses bei den Südslaven*. Mitt. d. Anthrop. Ges. Wien XXXV do XXXVI, 1905—1906, in posebej 1906). Prvemu spisu o snovni ljudski kulturi je sledilo še več drugih. Skupno prizadevanje pri jezikovnem raziskovanju besed v zvezi s predmeti, ki jih zaznamujejo, je nagnilo Meringerja, da je pri ustvarjanju novega časopisa »*Wörter und Sachen*« (od 1909 dalje) pritegnil za sourednika poleg romanista Mayer-Lübkeja, primerjalnega jezikoslovca Finca Mikkole, germanista R. Mucha tudi slavista Murka (časopis petih M). V njem je Murko priobčil v prvem letu spis o slovenskih tujkah iz srbohrvaščine *suženj* in *muka* (1909), v drugem letniku obširno študijo »*Das Grab als Tisch*« (1910), nato še »*Die Schröpfköpfe bei den Slaven. Slav. bańa, bańka, lat. balnea*« (1913). Po daljšem premoru je sledila še razprava z etimologijo »*Zur Geschichte der Heugabel*« (1929).

Za te študije ni zadostovalo samo proučevanje literarnih virov in literature, treba je bilo tudi poznavanja predmetov in to ne le v muzejih, ampak tudi na samih nahajališčih, med ljudmi in v pokrajini. S tem svojim delom in s pobudami v slavističnem seminarju v Gradcu je Murko vzgojil tudi nekaj mladih etnografov, med njimi Franca Kotnika, Joža Glonarja, Janka Glazerja. S Štrekljem vred je dosegel tudi, da je glasilo Zgodovinskega društva v Mariboru že z naslovom prevzelo nalogo, da bo gojilo tudi etnografijo; ČZN je bil res prvi slovenski strokovni časopis, pri katerem etnografija ni bila samo bolj ali manj ljub gost, in gojil je v Murkovem smislu v precejšnji meri tudi proučevanje ljudske snovne kulture. Pobudo sta dala posebno Murkova spisa o jugoslovanski hiši (1906) in o gostovanju na grobeh (1910), ki sta premalo upoštevala prav slovensko gradivo in s tem spodbodla slovenske etnografe, da to pomanjkljivost nadomesté. Dopolnilo k razpravi o hiši je prinesel še isto leto Fr. Kotnika spis »*O slovenski kmečki hiši*« s problematiko slovensko-nemške dimnice (DS 1906, 754 ss.; prim. Stegenškovo oceno v ČZN 1907, 178—180); sledila je dolga vrsta piscev, ki so se lotili tega problema od A. Siča, J. Lokarja, St. Vurnika, A. Melika, Fr. Baša do V. Novaka, S. Ilešiča i. dr. (današnje stanje in literaturo glej v Narodopisju Slovencev I, 1944, pod

naslovi *Kmečki dom in kmečka hiša, Pridobivanje hrane* ter *Ljudska hrana,* na str. 62—216). Glede gostovanja na grobeh je pomanjkljivost Murkovega spisa (omenil je zgolj Valvasorjev stavek o gorenjskem prinašanju kruha in svinine na grob) dopolnil dr. Janko Lokar v dobro premišljeni oceni v Carnioli 1911, 104—107, kjer je naštel že obstoječo literaturo o sedmini, prešcah in karmini (današnje stanje kažeta B. Orel v Narodopisju Slovencev II, 312—314, M. Turnšek, Pod vernim krovom IV, Gorica 1946, 67—70).

Delovno metodo za proučevanje snovne ljudske kulture je Murko kmalu prenesel tudi na raziskovanje srbsko-hrvatske narodne epske pesmi. Na mednarodnem zgodovinskem kongresu v Berlinu 1908 je predaval o ljudski epiki bosenskih mohamedancev,[8] ki jo je bil proučil po knjižnih virih;[9] predavanje je vzbudilo občno pozornost in še z Angleškega je dobil Murko vprašanje, kje bi se našlo še kaj več o tem problemu. »To zanimanje,« pravi Murko v Spominih (140 s.), »je dalo meni samemu pobudo za daljni študij ljudske epike, najprej muslimanske, pozneje tudi krščanske v Bosni in Hercegovini. Za proučevanje ljudske epike na terenu se mi je nudila priložnost leta 1909, ko sem opravil potovanje po Bosni in Hercegovini, da bi proučil tamošnjo primitivno kulturo« (za razpravo o gostovanju na grobeh v »Wörter und Sachen«, 1910). Tedaj se je seznanil v Bihaču s petjem Bećira Islamovića, ugotovil je, kako svoje pesmi vedno spet spreminja in ta problem ga ni več izpustil. Ko mu je spodletel načrt, da bi za Imper. Akad. znanosti v SPb pripravil izdajo ruske »*Povesti o sedmih modrih*«, se je potegnil za potovalno štipendijo dunajske Akademije znanosti za študij na Balkanu in jo dobil; prepotoval je 1912 Liko, severozahodno Bosno (Krajino) in severno Dalmacijo, 1913 Posavje do Broda, dolino Bosne ter Hercegovino. Zaradi prve svetovne vojske je mogel nadaljevati te študije šele iz Prage; leta 1924 je šel v zahodni del nekdanjega sandžaka Novipazarskega, 1927 v domovino Asanaginice, okolico Makarske in Imotskega, 1930 je potoval po severozahodni Srbiji, vzhodni Bosni, Črni gori, Metohiji, Stari Srbiji in v vzhodnem delu Sandžaka, 1931 je bil v zahodni Srbiji, jugovzhodni Bosni in v južni Dalmaciji, potovanje leta 1932 pa je veljalo v prvi vrsti pevcem in pevkam Asanaginice: Ivanu Meštroviću v Otavicah pri Drnišu (med Šibenikom in Kninom) — prav to leto je bila »*Nova Evropa*« priobčila v Goethejevi številki inačico, ki se je je bil veliki umetnik naučil od svoje babice (očetove matere)[10] — pevkam na južnodalmatinskih otokih pred Dubrovnikom,[11] tudi pevcem v Boki Kotorski.

---

[8] M. Murko, Die Volksepik der bosnischen Mohamedaner, Zeitschr. d. Vereins für Volkskunde Berlin (1909), 13—30.

[9] Kosta Hörmann, Narodne pjesme Muhamedanaca u Bosni i Hercegovini I., II. — Luka Marjanović, HrNP III—IV. Junačke pjesme muhamedovske, Mat. Hrv. Zagreb (1898, 1899), z odličnim Marjanovićevim uvodom.

[10] Urednik Nove Evrope Milan Ćurčin — pisec disertacije o Asanaginici — je vedel, da slavni kipar Meštrović ob priliki po cele ure prepeva epske pesmi, med njimi Asanaginico. Izprosil si je zapis za Goethejevo številko in ga priobčil

O teh potovanjih je priobčil Murko začasna poročila k potovanjem leta 1912 in 1913 (SB Wien, 173. Bd., 3. Abh. [1913], 1—52; SB Wien, 176. Bd., 2. Abh. [1915], 1—50) in o fonografiranju pesmi v teh letih (Anzeiger d. k. Akad. d. Wiss. Wien, hist. phil. Kl. 1913, Nr. 8, 58—75; SB Wien, 179. Bd. 1. Abh. [1915], 1—23). Prav skopa so poročila o potovanjih 1924, 1927, 1930—1932. O potovanju 1924 poročata časniška članka o potovanju po sandžaku Novipazarskem in o tamošnjem petju epskih narodnih pesmi (Prager Presse, 11. in 25. januar 1925); o potovanju 1927 govori zakasneli monografski članek »*Domovina Asanaginice*« v Goethejevem sborniku (Praga 1932, 252—266). Kratka je »*Zpráva o vědecké cestě po Jugoslavii r. 1930*« (Ročenka Slovanského ústavu III, 1931, 103 do 104); več izvemo iz člankov »*Im slav. Süden*« in »*Vergangenheit, Gegenwart u. Zukunft des patriarchalischen Jugoslaviens*« (Beilage z. Prager Presse 1933, Nr. 42, 43) in iz poročila »*Za národní epikou po Jugoslavii*« (Českoslov.-jihoslov. revue I, 1930, č. 3—4 = Slav. Rundschau III, 1931, 173 ss.); izvleček: Riječ XXVII, Zagreb 1931, št. 16; prim. še »*Za narodnom epikom na Kosovu*« (Prilozi za književnost XVIII, 1938, 363 s.). O potovanju 1931 poročata »*Zpráva*« v Ročenki Slov. ústavu IV (1932), 107—110 in članek o Sodobnih jugoslovanskih guslarjih v Beilage z. Prager Presse 1931, Nr. 52; obširno poročilo o potovanjih 1930 in 1931 je izšlo tudi v RÉS v Parizu 1933: *Nouvelles observations sur l'état actuel de la poésie épique en Yougoslavie.* O potu leta 1932 poročajo poleg zelo kratke »*Zpráve*« (Roč. Slav. úst. V—VII [1935], 148) članki »*V domově Ivana Meštrovića*« (Radiojournal [praški] 1933, č. 10; prim. Nova Evropa 13. avg. 1933), »*Zpěvačky epických písní v Dalmacii*« (Českoslov.-jihoslov. revue III [1933], 297 ss. = Slav. Rundschau 1933, 36 ss.) in »*Asanaginica sa Šipana*« (Nova Evropa, april 1933, br. 4—5). Izsledke s svojih potovanj je uporabljal Murko tudi v ocenah, tako Gerharda Gesemanna Studien zur südslav. Volksepik... (Euphorion XXIX, 1928, H. 1—2), Andréa Vaillanta Les chants épiques des Slaves du Sud, Paris 1932 (Byzantion, t. VIII, fasc. 1, 1933) in v uvodu k delu Konstanty Wiskowatyj, Pogołosy historji polskiej v epice jugosłoviańskiej, Práce Slovanského ústavu v Praze sv. XI, 1933. Uvod, str. IX—XIX. Mimo tega je Murko priobčil še več krajših in daljših monografskih člankov in razprav. Najvažnejše so že omenjene o pesmi o Asanaginici — k njim je šteti tudi še »*O postavení jihoslovanské ženy*« (Českoslov.-jihoslov. revue V [1935—1936], 206—210). Omeniti je še »*Gusle i tamburica sa dvije strune*« (Bulićev Zbornik 1924), »*Pramen národní písně ‚Jakšići skoušeji ženy' v sbírce Vuka Karadžića*« — prevzeta je iz Reljkovićevega Satira — (Máchalov Sbornik 1925) in vrsto

s Fortisovim besedilom, s svojimi in Meštrovićevimi opomnjami in pojasnili (Nova Evropa XXV, št. 3—4, marca 1932, str. 119—130).

[11] Murko je šele 1931 prvič mimogrede slišal pevke epskih pesmi na južnodalmatinskih otokih, in sicer na Korčuli. Iz Andrićevih in Gesemannovih objav (HrNP V — AfsPh XXXVIII in XLII) je vedel, da se na otokih pred Dubrovnikom pojo Asanaginici podobne pesmi.

razprav, v katerih je Murko poskušal podati v kratkem sintezo svojih popotnih izsledkov: razprava »*Neues über südslavische Volksepik*« (Neue Jahrbücher f. d. klass. Altert., Gesch., dt. Spr. u. Pedagogik, Jahrg. XXII [1919], H. 6) kaže važnost še žive jugoslovanske epike za študij odmrle epike drugih narodov; »*L'état actuel de la poésie épique en Yougoslavie*« (Le monde slave V, t. II, juin 1828); prim. »*Nynější stav jihoslov. národ. epiky*«, Národopisný věstník čsl. 1929, č. 1) je predavanje na Sorbonni v Parizu v maju 1928, ki je Murko razširjeno uporabil za uvod publikaciji »*La poésie populaire épique en Yougoslavie au début du XXe siècle*« (Travaux publ. par l'Inst. d'études slaves X [1929]).

Sintezo vsega gradiva in ugotovitev, nabranih na potovanjih, je nameraval Murko že davno izdati, pa se je je mogel lotiti in jo dovršiti šele v visoki starosti, ko je med zadnjo vojsko s svojimi pomočniki v češkem jeziku napisal svoje življenjsko delo, ki je izšlo v hrvatskem prevodu Jelke Arneri in dr. Ljudevita Jonkeja pri JAZU v Zagrebu tik pred pisateljevo smrtjo (dotiskano 1951) z naslovom »*Tragom srpsko-hrvatske narodne epike ...*«, posvečeno je spominu v narodnoosvobodilni vojski poginulemu Murkovemu sinu in sodelavcu inž. Stanku Murku. Po spremnih besedah JAZU, oddelka za filologijo, delo »ni samo opis potovanj iz let 1930, 1931, 1932, ampak je v njem zasežena vesoljna problematika predmeta. Kar nepregledni niz vprašanj, ki jih izziva, je Murko v njem ne le postavil, ampak ponajveč tudi rešil. Po množini gradiva, ki ga obsega, bo ostalo delo še v bodočnosti osnovno pomagalo za proučevanje srbsko-hrvatske narodne epike«. Tem besedam bi dodal, da bo vrednost Murkovega dela v bodočnosti še vedno večja, toliko večja, kolikor bolj bo z odmirajočimi ostanki fevdalne družbe odmirala tudi epika, ki je iz nje zrasla. Veljavo dela povečuje še previdnost, s katero je Murko izvajal sklepe iz svojega gradiva, pri čemer je to in ono prenagljeno trditev iz prejšnjih spisov v njem opustil.[12]

[12] Naj omenim le en zgled. Leta 1909 je Murko poslušal v Bihaču petje Bećira Islamovića. Dojem opisuje v Spominih (142) takole: »Tedaj sem prvič ugotovil, da pevec svoje pesmi močno spreminja in do neke mere na novo ustvarja, pri čemer je odvisen od svojega razpoloženja, okolice in časa.« Tako si je razlagal še 1937 to, da si je mogel deček Ivan Meštrović za vse življenje zapomniti Asanaginico, s katero mu je babica navadno uspavala njegovega mlajšega bratca (Das Original von Goethes Klaggesang ..., 1937, 43): »Natürlich haben sie (pevci) die Lieder nicht so gelernt, wie wir sie deklamieren lernen, sondern merkten sich nur die Handlung. Personen und Orte und schaffen ihre Lieder mit ihrem dichterischen Apparat mehr oder weniger immer wieder von neuem.« V »Tragom ...« pa poroča o Bećiru samo dejstvo brez daljnosežnih izvajanj (I, 11): »*Tako sam prvi put utvrdio, da pjevač mnogo mijenja svoje pjesme, i da na to utječu okolnosti, u kojima pjeva.*« In prav je storil. Že to je bilo napačno, da je prej prenašal sodbo o maniri poklicnih pevcev brez pomislekov na pevke, pevajoče redoma le v domačem krogu. Napačno je bilo tudi, da ni upošteval Meštrovićevega ugovora na Ćurčinove dvome glede nekaterih mest, ko je odločno zatrdil, da so tiste besede gotovo babičine (Das Original ..., 74). Zapomnil si

S slovensko narodno pesmijo se je Murko po pričevanju Joža Glonarja (n. d., 173), ki je bil od 1904 njegov učenec, »intenzivno pečal od 1905 naprej, ko je postal član, po Štrekljevi smrti pa predsednik slovenskega odbora za monumentalno delo ‚*Narodna pesem v Avstriji*', katero je pripravljalo, a ne dokončalo bivše avstrijsko ministrstvo za uk in bogočastje«. Kljub vsem posredovanjem tega dela nobena jugoslovanska oblast ni hotela prevzeti, kaj šele razširiti tudi na pokrajine onstran nekdanje meje med Avstrijo in Hrvatsko-Bosno; naposled je ministrstvo za prosveto v Beogradu 1927 razrešilo odbornike s predsednikom vred. Murko je nato podal obširno poročilo o tem, kaj je odbor do tedaj storil, tudi nadroben načrt o nadaljnjem delu na tem področju (*Velika zbirka slovenskih narodnih pesmi z melodijami*, Etnolog III, 1929, 5—54, in posebej). Žal se delo ni nadaljevalo, zbirko pa so pri Glasbeni Matici, potem v Etnografskem muzeju, kjer so jo pred zadnjo vojsko hranili kar v odprti omari na hodniku, plenili razni komponisti harmonizatorji.

Nekaj odnesenega gradiva je izsledil Fr. Marolt — med drugim Kokošarjevo zbirko in Žigonov prepis izgubljenega Kramarjevega zapisa Lepe Vide (prim. Lepa Vida, 63, op. 3) — in ga rešil v svoj Glasbeno-folklorni inštitut. Na stara leta se je lotil Murko tudi še zgodovinskega in primerjalnega študija slovenskih narodnih pesmi. Z razpravico »*Zgodovinski podatki o slovenskih narodnih pesmih*« (Kovačičev

je torej ne le dejanje, osebe in kraje, ampak v vsem bistvenem tudi besedilo. To pa le, ker je babica besedilo le prav malo in to nebistveno spreminjala. Tudi jaz sem si »basen«, nastalo iz pesmi o »*Miški, ki je skoz plot lezla in si črevo* (t. j. trebuh) *pretrgala*« — pa ga ji je šoštar sešil, ko mu je po vrsti prinesla vse, kar je za to delo potreboval — iz deških let zapomnil in še sam svojim otrokom pripovedoval, ker me je z njo ded Janez Flašberger, materin oče, pri katerem sem spal, redno uspaval in pripovedovanja kar nič ni spreminjal. Bećirovi metodi ugovarja tudi to, kako malo je hvarski pevec Miličić spremenil besedilo, ko je pel Kačićevo pesem »O ženitvi Sibinjanina Janka« (gl. Tragom... I, 411—12). Po Bećirovi ohlapni metodi bi se nobena stara baladna pesem ne bila mogla ohraniti; tudi Asanaginica bi se bila v 150 letih vsepovsod do nespoznanja popačila.

Čisto narobe je bilo tudi, da je Murko svoje po Bećiru ustvarjeno mnenje brez stvarne osnove kar apriorno prenesel tudi na pevce in pevke slovenskih pripovednih pesmi. Zapisovalec Fr. Kramar se je čudil nad Katarino Zupančič iz Vinjega v Šenthelenski fari, ki mu je bila zapela kar 106 pesmi, med njimi mnogo pripovednih, češ »kako more taka preprosta ženska, kot je bila ta Katra, toliko in tako dolge pesmi tako gladko na pamet znati...« Murko ga je zavrnil kar z besedami, ki jih je pozneje dobesedno ponovil glede Meštrovića, in s sklicevanjem na Bećirjevo petje (Etnolog, 1929, 36 = Matyáš Murko, Rozpravy z oboru slovanského národopisu. V Praze 1947, 168). Trditev, da »vsak dober narodni pevec pripovednih pesmi je več ali manj improvizator« za slovenske pevce in pevke načelno ne velja, ker ti pojo, če le mogoče, vsaj v dvoje in drug drugega s svojim znanjem podpirajo. Sam sem to slišal na Ihanskem; Maroltu pa je povedala pevka »Lepe Vide« v Hrašah pri Lescah Šmonova Lenka, da so »dolge pesmi nekdaj pele tako, da je enkrat ena, enkrat druga poprijemala — t. j. pela vodilni glas — in da so pevke vse pesmi znale iz glave, imele so jih pa tudi zapisane« (I. Grafenauer, Lepa Vida, 83 s., op. 6).

zbornik, ČZN 1937, 300—307) je hotel v malem dovršiti za slovensko narodno pesem to, kar je storil svoj čas V. Jagić za srbsko-hrvatsko (Gradja za historiju slovinske narodne poezije, Rad JAZU XXXVII, 1876, 33—130). Z razpravico »*Indija slovenskih narodnih pesmi*« (Slovenski jezik III, 1940, Fr. Kidriču posvečen, 20—27 — popravi l. 1939 v SE 1951, 411) pa se je pridružil kulturnozgodovinskemu in primerjalnemu raziskovanju slovenske narodne poezije, ki ga je bil poživil podpisani 1908 v Jagićevem Zborniku in po daljšem presledku spet pred pičlimi 20 leti, pa ga Murko proti koncu te razpravice tudi pohvalno omenja (str. 26), takisto na koncu XVI. poglavja velikega dela »Tragom...« I, 455.

Tako je Murko v začetku svoje poti pokazal slovenski etnografiji smer iz romantičnega sanjarjenja in precenjevanja na realno pot stvarnega raziskovanja med samim ljudstvom in v pokrajini, poslednja leta pa se je pridružil tudi sodobnemu kulturnohistoričnemu in primerjalnoliterarnemu raziskovanju in mu dal svoj »placet«.

Zusammenfassung

MATTHIAS MURKO ZUM GEDENKEN

Die vorliegenden Zeilen sind dem Andenken Matthias' Murko gewidmet, des am 11. Februar 1952, am ersten Tage seines 92 Lebensjahres zu Prag dahingeschiedenen Altmeisters nicht nur der Slavistik, sondern auch der slawischen Volkskunde und Volksliederforschung[1] *(geb. am 10. II. 1861 zu Drstela in Südsteiermark).*

Es waren Anregungen von Fr. Miklosich, A. N. Veselovskij und der čechoslovakischen ethnographischen Ausstellung 1895 zu Prag, die Murko den Weg zu dieser seiner zweiten Lebensaufgabe wiesen. Die Mithilfe bei Miklosichs Monographie »Über Goethes ‚Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga'«, S. B. Wien (1883), und die literaturvergleichende Richtung seiner Habilitationsarbeit (Deutsche Einflüsse auf die slavische Romantik) boten ihm das eine der Haupthemen seiner Volksliederforschung, das Studium der Geschichte und des Fortlebens dieser »morlackischen« Volksballade, das ihn bis zum Abschluß im Jahre 1937 festhielt. Und die ausgesprochene ethnographische Sachforschung, der er sich im Anschluß an Meringers Buch über das bosnische Haus und dessen Hausrat (1901) widmete, stiesz ihn geradezu auf das zweite Haupthema, die Erforschung der gesamten Volksepik der Serben und Kroaten und deren Leben im Munde beruflicher Volkssänger-Guslaren, aber auch von Sängern und Sängerinen im häuslichen Kreise. Zu diesem Zwecke führte er eine Reihe von Forschungsreisen durch (1912, 1913, 1924, 1927, 1930—1932), die ihn durchs gesamte in Betracht kommende Gebiet führten, wovon er in einer langen Reihe von Berichten, informativen Aufsätzen und Monographien Bericht erstattete. Noch im höchsten Alter aber — in der erzwungenen Muße des letzten Krieges diktierte er das grundlegende

[1] *Siehe die Bibliographie im SE III—IV (1951), 406—411.*

Hauptwerk »Auf den Spuren der serbokroatischen Volkepik« I—II, Zagreb (1951), das der Form nach ein ausführlicher Bericht ist über die Forschungsreisen 1930—1932, tatsächlich aber eine tiefschürfende Synthese seiner gesamten Lebensarbeit auf diesem Gebiete. Es ist ein Standart-work von bleibender, ja immer gröszer werdender Bedeutung, je mehr die feudal-patriarhalische Lebensform, in der diese Dichtung wurzelt, dahin schwindet. Im Besonderen wird Murkos Arbeit für die Volkskunde und Volksliederforschung der Slowenen, seiner Volksgenossen, hervorgehoben, die unter seiner literarischen und persönlichen Führung den Schritt von romantischer Träumerei zur realen Sachforschung tat und der er am Schluß seiner Tage seinen Beifall zollte, als sie den Weg zur kulturgeschichtlichen und motivvergleichenden Methode antrat.